

Iránytű Intézet rövid elemzés

2012.03.06

„EU-tanázia”: Vona-Orbán szópárbaj napirend előtt

Az Iránytű Intézet egy közelmúltban alakult politikai és gazdasági elemző csoport, mely egy új eddig kevésbé ismert aspektusból, a nemzeti konzervatív szempontból kívánja szemlélni, elemezni és kutatni a politikai és gazdasági történéseket. Célunk a hazai politikai és gazdasági kultúra fejlesztése, továbbá a bonyolult és összetett gazdasági folyamatok minél egyszerűbb, közérthetőbb és értelmezhetőbb módon való bemutatása, véleményezése és elemzése. Küldetésünk részének tekintjük továbbá egy új, nemzeti, magyar értelmiség szellemi oktatását, képzését, fejlesztését, valamint a jelenlegi politikai és gazdasági rendszerek elemzése mellett részt kívánunk vállalni a jövő lehetőségeinek, kiaknázásában és a felmerülő problémák megoldásában.

A tegnapi napon (2012. március 5-én) egy rendkívül érdekes szópárbajnak lehettünk tanúi az Országgyűlésben. Orbán Viktor miniszterelnök napirend előtti felszólalásával kezdődött volna az ülésnap, ám a kormányfő végül nem szólalt fel a múlt héten aláírt uniós szerződés témájában. A fiskális paktum – mely a hivatalos indoklás szerint elsősorban a piaci bizalom és stabilitás helyreállítása érdekében tett, költségvetési fegyelmet előmozdító biztosíték – ennél jóval nagyobb jelentéstartalommal bír, politikai vetülete pedig legalább oly súlyos, mint hosszú távú gazdasági hatásai. Valójában a föderatív struktúra irányába történő elmozdulás politikai törekvése áll szemben a nemzetállami szuverenitás maradékának (egy részét ugyanis a csatlakozó államok a többi tagállammal közösen gyakorolják) minél teljesebb megőrzését óhajtó nemzeti akarattal. (Ez persze e problémakörnek csupán egy, de a legkevésbé sem elhanyagolható dimenziója.) Ebből az alaptételből kiindulva érdemes megközelíteni a Fidesz és a Jobbik, illetve az erősen euro-atlanti elköteleződéssel bíró, valamint az euroszkeptikus álláspont közti lényeges különbségeket.

Ha szélesebb kontextusba akarjuk helyezni ezt a vitát, mindenekelőtt arra a viszonylag kézenfekvő kérdésre kell legelőször válaszokat keresnünk, hogy az egyes politikai erők miként képzelik az intézményes Európa jövőjét, meddig hajlandóak elmenni az integráció mélyítésének irányában; végső soron egy föderatív jellegű Európában gondolkodnak-e, vagy fenntartják a nemzetállamok létjogosultságának eszméjét. (Martin Schulz, az Európai Parlament jelenlegi elnöke például többször is hangot adott azon véleményének, hogy a nemzetállam nem elég erős ahhoz, hogy szembenézzen a XXI. század kihívásaival, s ezt a tézist több néppárti képviselő is osztja.) A tagállami és szupranacionális (közösségi) szintű kompetencia-elosztás problematikájához szorosan kötődik a nemzeti (állami) szuverenitás, a legitimitáció (és az EU intézményrendszerét érintő legitimitációs deficit) kérdésköre, továbbá több olyan elv is (legfőképp a szubszidiaritás elve), melyek egyben a demokratikus működés garanciájának is tekinthetők.

A globalizáció folyamatának előrehaladásával sokan megkérdőjelezzik a nemzetállamok további létjogosultságát, holott a nemzetállamok jelentik az egyetlen olyan erőt manapság, mely lokálisan korlátozott mértékben ellensúlyozni képes a globalizáció káros gazdasági, szociális, társadalmi hatásait, egyszóval a transznacionális kapitalizmus „vadhajtásait”. A globalizáció kétségtelenül nehéz helyzetbe hozta a nemzetállamot, mint történeti képződményt, ugyanakkor mégsem mondhatjuk azt, hogy a „vesztfáliai rendszer” lezárult, a nemzetállamok kora lejárt. A nemzetállamok továbbra is fontos szerepet töltenek be, főként a szociális háló fenntartásában és a nemzeti kultúrák ápolásában. A globalizáció folyamata alapvetően gazdasági logikára épül, középpontjában a piaci szemlélet mindenhatósága áll. Éppen ezért van oly nagy szükség a nemzetállamokra, hiszen a leszakadó társadalmi csoportokat, a „roncstársadalmat” nem lehet a piaci logika mentén felkarolni, vagy éppen olyan fontos kérdéseket tisztán piaci folyamatoktól függővé tenni, mint az oktatási rendszer, az egészségügyi ellátórendszer, vagy a családtámogatás rendszere.

Bár az Európai Alkotmányszerződés 2005-ös franciaországi és hollandiai népszavazáson való elutasítása viszonylag jól artikulált választ adott a föderatív irányba történő elmozdulás további szándékára, a 2008-2009-es pénzügyi (majd reálgazdasági) válság nyomán azonban az utóbbi időben ismét felerősödtek a szorosabb politikai és gazdasági

együttműködést pártoló hangok. A mainstream válasz a „nem kevesebb, hanem több Európára van szükség” üzenete volt, vagyis a válságmenedzselés és a globalizációs kihívásokra adott közös válaszlépések jelszavával olyan jogi, intézményes átalakításokat kieszaközölni (adott esetben szankciókat alkalmazni), melyek további jogosítványokat biztosítanak Brüsszelnek az egyes tagállamokkal szemben. Noha az ún. fiskális stabilitási paktum az eredeti elképzelésekhez képest több ponton is enyhébb követelményeket támaszt az aláíró felek számára (amit a magyar kormányfő előszeretettel hangsúlyoz), tulajdonképpen a felelős költségvetési gazdálkodás kritériumára hivatkozva tovább szűkíti a csatlakozó államok – különösen az euró-zóna országainak – mozgásterét. Az integráció politikai „motorját” képező francia-német együttműködés láthatólag az integrációs folyamat továbbgördítésén fáradozik, ehhez pedig kiváló alkalmat biztosít a pénzügyi válság, mely a fiskális politikai ellenörzés kiterjesztésére és a gazdaságpolitikai lépések összehangolására szorítja a tagállamokat. Elmondható tehát, hogy jelenleg elsősorban a német-francia együttműködés biztosítja az EU „mélyítésének” dinamikáját. Jó példa erre az ún. Merkel-Sarkozy-paktum (Versenyképességi Paktum), melynek középpontjában az adó- és foglalkoztatáspolitikai harmonizációjának motívuma áll. (E megállapodásban való részvételtől azonban több tagállam is elzárkózott, köztük hazánk is. Orbán Viktor világossá tette, hogy álláspontja szerint Magyarország nem adóharmonizációban, hanem adóversenyben érdekelt.) A stabilitási paktum kapcsán a kormányfő kevésbé következetes nyomvonalon haladt: kezdetben inkább elzárkózó, majd kompromisszumra hajló, végül pozitív megerősítést szorgalmazó álláspontot képviselt. A miniszterelnök a 2011. decemberi uniós csúcson – a Cseh Köztársaság és Svédország kormányfőjével együtt – jelezte, hogy a döntés előtt a kérdést meg kell vitatnia a nemzeti parlamentnek. Orbán Viktor ennél messzebbre nem ment, s bár jelezte, hogy e megállapodás elfogadása érintheti a nemzeti szuverenitást, nem tartotta szükségesnek, hogy a paktumhoz való esetleges csatlakozásról a magyar választópolgárok népszavazással dönthessenek (ezt a Jobbik már a kezdetektől követelte). Petr Necas cseh miniszterelnök (aki David Cameron brit kormányfő mellett elutasította az új fiskális paktumot) a következőképp vélekedett a stabilitási paktumhoz való csatlakozásról: „A költségvetési szerződéshez való csatlakozással egyetértésünket adnánk nemcsak az euróövezet elmozdulásához a jövőbeni pénzügyi föderáció irányába, hanem ahhoz is, hogy ilyen áron is részt akarunk venni ebben a projektben. És ez két különböző dolog.” (Európa a föderáció felé halad:

<http://www.hirextra.hu/2012/02/02/europa-a-foderacio-fele-halad/>) Orbán Viktor nem fogalmazott meg ehhez hasonló fenntartásokat, csupán azt hangsúlyozta, hogy a javaslat végleges formája nem sérti Magyarország érdekeit, mivel a vitás részek kikerültek a tervezetből. Valószínű, hogy a kormányfő taktikai megfontolásból is támogatta a paktumhoz való csatlakozást, s e kérdést egyfajta „szelepként” kezelve kíván enyhíteni az Unió felől érkező politikai nyomáson, illetve elejét venni azoknak a vádaknak, melyek a regnáló magyar kormány uniós projekt iránti elkötelezettségét vonnák kétségbe.

A Jobbik elnöke „EU-tanázia” című felszólalásában emlékeztetett a Békemenet céljára, alapvetésére, melyet a „nem leszünk gyarmat” üzenetével kötött össze, „nemzeti minimumnak” nevezve azt. Vona Gábor kitért az Európai Bizottság által Magyarország ellen indított kötelezettségszegési eljárásokra, az Európai Parlament Magyarországgal kapcsolatos vitanapjaira, az országot ért méltatlan támadásokra, valamint az ebben való MSZP-s szerepvállalásra (Gurmai Zita és Andor László neve is előkerült, utalva az előző hét történéseire), továbbá arra, hogy a kohéziós források egy részének felfüggesztését szintén kilátásba helyezték. Vona kiemelte azt is, hogy a kormány csupán a „mellékhadszíntéren” igyekszik sikereket elkönyvelni (médiatörvény, bírói nyugdíjkorhatár leszállítása kapcsán vívott viták), miközben a hangsúlyos, meghatározó politikai relevanciával bíró területeken megalkuvó magatartást tanúsít. Az uniós tagság megítélése szintén sarkalatos elemét képezte a kritikának, s ez az a pont, ahol a két párt véleménye leginkább eltér egymástól az EU-politika területén. Nevezetesen arról van szó, hogy a tagságunkból fakadó eddigi tapasztalatok és a jelenlegi feltételek (politikai, gazdasági érdekérvényesítés foka) mellett érdemes-e továbbra is részt vennie Magyarországnak az uniós projektben, vagy egy népszavazás útján felülvizsgálni a 2003-as népszavazáson meghozott döntést, melyet a média egyoldalú és manipulatív tájékoztatása, valamint a tagsággal kapcsolatos felfokozott társadalmi várakozások nagyban befolyásoltak. Ezek a várakozások azonban mára elhalványultak, s a társadalomnak a csatlakozásból adódó előnyökkel élni nem képes, hátrányait viszont naponta elszenvedő nagyobbik hányada ismét lehetőséget kapna, hogy immár saját tapasztalatai alapján (s nem pusztán a különböző médiumok interpretációja útján) felelős döntést hozzon. Vona Gábor is erre célozhatott, amikor kijelentette, hogy „2003-ban nem erre az Európai Unióra szavaztak igennel az emberek.” Ez az állítás két

aspektusból is helytálló: egyfelől 2003-ban egy kiterjedt és irányított kampány folyt hazánkban a csatlakozás mellett – gondoljunk csak a „lehet majd Bécsben cukrászdát nyitni” szlogenre – melynek során sem a politika meghatározó szereplői, sem az egyes médiumok nem törekedtek a várható előnyöket és hátrányokat tényszerűen bemutató, kiegyensúlyozott tájékoztatást nyújtó és felelős állampolgári döntést lehetővé tevő információáramlás biztosítására, másfelől pedig a 2004-es csatlakozás óta maga az Unió intézményrendszere és a gazdasági környezet (s ebből fakadóan a tagságból eredő kötelezettségeink, érdekérvényesítő-képességünk, stb.) jelentősen módosultak. A Jobbik elnöke is kifejtette, hogy az EU az „Európai Egyesült Államok”, vagyis egy föderatív Európa felé halad, és egy ilyen Európa „kapujában” szükségesnek látszik a választópolgárok újbóli megkérdezése. Ez az érv is teljességgel megalapozott, hiszen egy olyan nagy horderejű, a jövőre nézve meghatározó jelentőségű döntésről van szó, melyhez a szükséges legitimációs alapot csak közvetlenül a közhatalom forrása, a nép adhatja meg.

Orbán Viktor válaszában egy jól bevált kommunikációs stratégiát követett: a kormányálláspontot és kormányzati cselekvést azonosította a közérdekű célok (államadósság csökkentése, költségvetési hiánycél tartása) elérése érdekében szükséges lépésekkel, majd ennek megfelelően kérte számon a Jobbik külső kormányzati támogatásának elmaradását. A miniszterelnök ezután az EU által elvárt céloknak megfelelő, ám a javasolt eszközök tekintetében attól eltérő, szociális szempontokat érvényesítő és a társadalmi igazságosság talaján álló kormányzati megoldásokkal azonosította az Unió és a magyar kormány között feszülő konfliktusok egyik forrását. Orbán Viktor ezen a ponton megkísérelte újradefiniálni, tartalommal feltölteni a 2010-ben meghirdetett „gazdasági szabadságharc” fogalmát. A kormányfő ezután a megszorításokat követelő brüsszeli technokrata javaslatok és az új, igazságosabb társadalmi tehermegosztásért síkra szálló magyar kormány dichotómiáját vázolta fel, majd ebben a koordináta-rendszerben igyekezett pozícionálni a kormányt támadó Jobbikot. Ez a taktika retorikai szempontból akár eredményesnek is bizonyulhat, hiszen arra ösztönzi a hallgatóságot, hogy a felvázolt értelmezési keretbe helyezve próbálja „dekódolni” a politikai ellenfél egyes cselekvéseit, ugyanakkor természetesen nem nyújt tartalmi választ az ellenzéki kritikákra. Orbán a célok és eszközök konfliktusára helyezte a hangsúlyt, mikor arról számolt be, hogy a 3 százalékos hiánycél tartása esetében az

Unió mindvégig kifogást emelt az alkalmazott gazdaságpolitikai eszközök vonatkozásában. A 2013-as költségvetési évre vonatkozó hiánycél tartását az EU nem látja megalapozottnak (3,25% körüli értéket prognosztizál), s ezért fiskális kiigazításokat vár a magyar kormánytól. Orbán Viktor kiemelte, hogy a szükséges korrekciót a magyar kormány nem az EU által elvárt módon (lakossági megszorítások), hanem a bankszektor, a multi-és transznacionális vállalatok megadóztatásával kívánja teljesíteni. A kormányfő által megemlített „korábbi tabuk” lerombolása nyilvánvaló utalás a nemzetgazdasági miniszter által csak „nem ortodox” útnak titulált gazdaságpolitikai döntésekre. A miniszterelnök kitért a „gyarmatosítás” kérdésére is, ahol is hangsúlyozta, hogy a külföldi tőkebeáramlás kapcsán egyértelmű különbséget kell tenni a „gyarmatosítás” és „szövetségkötés” között, az előbbihez sorolva azokat a szereplőket, akik pusztán a magyar piac megszerzésében érdekeltek, utóbbiak közt említve azokat, akik számára a magyar munkaerő és szaktudás is megbecsült tényezőnek számít. Orbán Vikornak ez az üzenete mindenekelőtt a külföldi tőke „megnyugtató” szolgálta, jelezve, hogy a kormány pozitívan fogad minden gazdaságélénkítő, munkahelyteremtő beruházást. Az országgal szemben kilátásba helyezett EU-s szankciók (kohéziós alapokból lehívható források bizonyos hányadának felfüggesztése) ügyében Orbán ismét hangot adott azon meggyőződésének, hogy méltánytalannak tart minden ez irányú lépést, hiszen Magyarország az Unió egyes államaitól eltérően tovább halad a fiskális célparaméterek elérésének pályáján, amiért inkább ösztönzés, nem pedig büntetés volna helyénvaló. Az Európai Bizottsággal való kompromisszumkeresés szükségességén túl a kormányfő határozott kiállást ígért a nemzeti érdekek érvényesítése terén. A túlzottdeficit-eljárás kapcsán a kormányfő hitet tett amellett, hogy a további eszkalálódás kiküszöbölhető (ennek árára azonban nem tért ki), ugyanakkor emlékeztetett, hogy maga az eljárás azért tűnhet formailag jogszerűnek, mert Magyarországon – az előző kormányok felelőtlen gazdaságpolitikája következtében – 2004 óta egyik évben sem teljesült a konvergencia-pálya tartását garantáló hiánycél. A miniszterelnök felszólalásában egy sajátos értelmezését adta a közelmúlt témába vágó politikai történéseinek, viszont adós maradt a Jobbik elnöke által feltett kérdésekre adandó válasszal. Fontos azonban megemlíteni, hogy Orbán Viktor retorikája így is sokat változott az utóbbi időszakban az EU-magyar kapcsolatok vonatkozásában. Sőt, a Jobbikkal és személyesen Vona Gáborral való párbeszédük arról is árulkodott, hogy egyre inkább elhiszi azt – a közvélemény-kutatók által már mért tényt – hogy a Jobbik a

második legerősebb politikai erő ma Magyarországon. Egyre gyakrabban hallhatók tőle az Európai Unió intézményeit bíráló megnyilvánulások, melyek immár nem csupán eseti ügyekre, ad-hoc felvetésekre korlátozódnak, hanem az intézményes Európa működési mechanizmusának alapjait is érintik (pl. az ún. legitimációs deficit kérdésének megemlítése egy interjúban: „Engem megválasztottak, a magyar kormányt is megválasztották. De ki választotta meg az Európai Bizottságot? Hol van a demokratikus legitimációja? És kinek tartozik felelősséggel az Európai Parlament?” – Orbán nem kér a Magyarországon felelős kormányok feletti felelősségért a gyámkodásból: http://www.hirado.hu/Hirek/2012/03/04/12/Orban_sokkal_jobban_allunk_mint_ahog_y_barmikor_is.aspx). Ez az éles váltás már egyértelműen jelzi az EU-val kapcsolatban a társadalomban uralkodó vélemény változását, valamint a Jobbik politikai sikerét (hiszen ezt a problematikát hangsúlyosan a Jobbik emelte be a hazai közéleti diskurzusba, s tartja folyamatosan napirenden, a Fidesz pedig pusztán a politikai racionalitás mentén is kénytelen erre reagálni). A magyar közvélemény EU-val szembeni attitűdjének változására a kormánypártoknak is választ kell találniuk, hiszen a Fidesz táborán belül is egyre szignifikánsabb az euroszeptikusok aránya, ugyanakkor általánosságban is elmondható, hogy az Európai Uniós tagsággal járó előnyök társadalmi megítélése, ill. az uniós intézményekbe vetett bizalom szintén markáns csökkenést mutat a csatlakozás óta. Ez arra ösztönzi a vezető kormánypárti politikusokat, hogy – ha politikai fordulatot nem is kívánnak végrehajtani e területen – kommunikációs síkon mindenképpen üzenjenek szavazóbázisuknak.

A Jobbik mindvégig konzervatív álláspontot képviselt Magyarország uniós tagságával kapcsolatosan. Ezt a politikai állásfoglalást legfőképp ideológiai (nemzeti konzervatív karakter), gazdasági (Magyarország mindent összevetve veszített a csatlakozással), kulturális (tradicionális, keresztény Európa eszménye szemben az amerikanizálódó, multikulturális és szélsőségesen individualista nyugati modellel) szempontok mentén, a nyugati minták „mechanikus” adaptációja helyett az organikus társadalomfejlődés útját választva, a magyar nemzeti hagyományokból és a függetlenségi eszméből merítve hangoztatta. Ennek megfelelően külpolitikai orientációja és célrendszere is szükségképpen eltér a jobbközép Fidesz által képviselt irányvontól. A Fidesz esetében megfigyelhető egyfajta attitűdbeli kettősség az EU-hoz fűződő viszony vonatkozásában: egyrészt megállapítható, hogy a párt vezető politikusai többször hitet tettek amellet,

hogy Magyarország fejlődése szempontjából az Uniós tagságnak nincs reális alternatívája, másfelől mégsem nevezhető minden aspektusból „eurokonformnak” a Fidesz összes megnyilvánulása, hiszen mind az intézményes Európa kulturális pluralizmust túlhangsúlyozó, saját civilizációs fundamentumait feladó értékrendjével, mind pedig az EU egyes konkrét ágazati politikai döntéseivel szemben igencsak kemény kritikák fogalmazódtak meg (és nem pusztán olyan területeken, melyek közvetlenül nemzeti érdeksérellemmel járhatnak). A Fidesz érvrendszere, miszerint az EU-t nem elutasítani kell, hanem tagállami összefogással átformálni, inkább fikció, mint reális alternatíva, hiszen Magyarország súlya meglehetősen elenyésző az Unió döntéshozatali folyamatában, másrészt hiányoznak a stratégiai szövetségesek is (a V4-ek meghatározott témák mentén való együttműködése sem jelent megnyugtató ellenpéldát). A Jobbik ezzel szemben határozottabb álláspontra helyezkedik, amikor elutasítja mind az integráció jelenlegi formáját, mind a nyugati liberális demokrácia uralkodó dogmáit (ami – fontos hangsúlyozni – nem a demokrácia, vagy az ún. liberális minimum elutasítását jelenti). A Fidesz közélet, konform, esetenként opportunist magatartásával szemben a Jobbik egy jóval harsányabb retorikai eszköztárat alkalmazó, ugyanakkor logikailag megalapozott érvrendszer mentén igyekszik utat törni.

Összegzésképpen elmondható, hogy a napirend előtti vita során ismét jól körvonalazódtak azok a markáns ellentétek, melyek a két jobboldali párt EU-politikája terén megfigyelhetők. Ez a sok szempontból többdimenziós problémakör ezúttal sem került kibontásra, a kormányfő pedig felszólalásában valójában nem vitatkozni, meggyőzni akart, hanem egyértelmű üzeneteket célba juttatni, így e konfliktus feloldásának irányában sem sikerült apróbb lépéseket tenni, melynek fő oka természetesen továbbra is a Fidesz részéről fennálló erős euro-atlanti elköteleződés, vagyis a politikai akarat hiánya.